

Krzysztof Baczkowski

Prof. dr hab. Stanisław Cynarski
(18.08.1923-24.11.1996) :
wspomnienie pośmiertne

Idō - Ruch dla Kultury : rocznik naukowy : [filozofia, nauka, tradycje wschodu,
kultura, zdrowie, edukacja] 2, 365-368

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Sylwetki

Dział sylwetek osób zasłużonych i wybitnych rozpoczynamy od wspomnienia postaci osoby profesora Stanisława Cynarskiego, urodzonego na Ziemi Strzyżowskiej, żołnierza AK, profesora zasłużonego dla nauki polskiej. Autorem 'wspomnienia' jest prof. zw. dr hab. Krzysztof Baczkowski, współpracownik i przyjaciel ś. p. prof. S. Cynarskiego.

Prof. Baczkowski to znakomity historyk, specjalista historii późnego średniowiecza, zwłaszcza terenu Europy Środkowej, kierownik Zakładu Historii Powszechnej Średniowiecznej, członek-korespondent Polskiej Akademii Umiejętności i sekretarz jej II wydziału. Jest autorem ponad 130 prac naukowych, w tym kilku książek. Ostatnio ukazał się III tom Wielkiej Historii Polski autorstwa prof. Baczkowskiego (wyd. „Fogra”, 2000).

Recenzję tekstu wykonał prof. zw. dr hab. Jan Draus (UJ, IWFiz UR), który napisał: „Wspomnienie prof. Krzysztofa Baczkowskiego o drogim koleździe z Katedry Historii Powszechnej Średniowiecznej UJ prof. Stanisławie Cynarskim należy do ważnych i wartościowych rozpraw (...) To wspomnienie przypomina nam Profesora Cynarskiego, który był również moim profesorem na UJ, w naszym podkarpackim regionie, z którego się wywodził i dla którego tak wiele zrobił. Profesor Cynarski to niewątpliwie ważna postać w nauce historycznej (...) Wspomnienniarstwo należy zaliczyć do ważnych gatunków historycznych” – dodaje prof. Draus, który bardzo wysoko ocenił pracę prof. Baczkowskiego.

KRZYSZTOF BACZKOWSKI

Zakład Historii Powszechnej Średniowiecznej IH UJ

Prof. dr hab. Stanisław Cynarski (18. 08. 1923 – 24. 11. 1996) – wspomnienie pośmiertne

Życie i działalność prof. dr hab. Stanisława Cynarskiego, historyka, znawcy epoki Odrodzenia i Baroku przypadło na okres trudny w dziejach naszego kraju. Był to czas w zasadzie niesprzyjający prowadzeniu rzetelnych badań nad przeszłością państwa i narodu, czas, w którym historycy polscy zmagać się musieli z narzuconą im z zewnątrz metodologią, a możliwości kontaktów z nauką europejską, niezbędne dla twórczego rozwijania własnej specjalizacji, ograniczone były do minimum. Mimo tych przeszkód, aktywność badawcza i dydaktyczna Stanisława Cynarskiego trwale wpisala się w dorobek Instytutu Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, z którym związany był przez większą część swojej zawodowej kariery.

Pochodził z tego regionu Polski, który w ciągu ubiegłego stulecia dostarczył nauce wielu wybitnych luminarzy. Urodzony 18 sierpnia 1923 r. w Różance koło Strzyżowa przez całe życie czuł się silnie związany z Podkarpaciem. Tam bowiem spędził lata dziecięce i młodzieńcze. Naukę podjętą w gimnazjum w Dębicy przerwał wybuch II wojny światowej. Podczas okupacji Stanisław Cynarski włączył się do ruchu oporu jako członek Armii Krajowej (1942–1944). Maturę uzyskał już po wojnie w liceum w Krośnie. Trudności materialne, a także powojenna sytuacja polityczna spowodowały, że studia historyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie mógł podjąć dopiero w 1950 r. po czteroletnim zatrudnieniu w charakterze nauczyciela szkół podstawowych w Szkodnej i Gliniku k. Wielopola. Zgodnie z ówczesną organizacją nauki studia te miały charakter niepełny i po ich zakończeniu S. Cynarski skierowany został do pracy w Liceum Ogólnokształcącym w Gorlicach. Magisterium uzyskał dopiero w 1955 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim pod kierunkiem prof. Kazimierza Lepszego.

Osobowość i specjalizacja badawcza promotora miały wyraźny wpływ na zainteresowania naukowe młodego adepta wiedzy historycznej. Skupiły się one początkowo wokół kultury polskiej przełomu XVI i XVII wieku, zwłaszcza zaś jej plebejskiego nurtu. Było to n.b. zgodnie z ówczesnymi tendencjami dominującymi w historiografii. Gdy jednak rygory metodologiczne, zwłaszcza po r. 1956 zostały rozluźnione, kierunek badań naukowych S. Cynarskiego uległ

Stanisław Cynarski przed laty
[fot. ze zbiorów rodzinnych]

modyfikacji. Zogniskował się on wówczas na zagadnieniach kultury politycznej szlachty i jej związków z europejską, zwłaszcza włoską, myślą polityczną. Owocem tych dociekań były cenne rozprawy o sarmatyzmie, ideologii mas szlacheckich, doszukujące się genealogii tego stanu w odległej, antycznej przeszłości, a współcześnie na plan pierwszy wysuwające takie elementy samoidentyfikacji narodowej jak swojskość, katolicyzm, wspólny obyczaj i wyjątkowe postąpanie dziejowe. Prace S. Cynarskiego o sarmatyzmie zdumiewają precyzją sformułowań, głębią sądów i doskonałością stylu. Z tym właśnie nurtem badawczym wiązał się temat pracy doktorskiej obronionej w 1961 r. pt. „Kształtowanie się ideologii sarmatyzmu w dobie rokосу Zebrzydowskiego”.

Niewątpliwie nie bez wpływu kolejnego mistrza, prof. dr hab. Józefa Garbacza, kierującego Zakładem Historii Powszechnej Średniowiecznej, z którym S. Cynarski związał się od 1958 r., jego zainteresowania badawcze skierowały się ku dziejom Italii i historii związków polsko-włoskich w XVI i XVII w. W ojczyźnie Dantego przebywał wielokrotnie jako stypendysta, poznał świetnie język włoski, spenetrował archiwa i biblioteki Rzymu, Neapolu, Florencji i Wenecji, nawiązał kontakty z włoskimi uczonymi. Współpracował z Polskim Instytutem Historycznym w Rzymie. Jego założycielka i kierowniczka, niezmiernie zasłużona dla polskiej historii i kultury prof. Karolina Lanckorońska darzyła go szczere sympatią i udzielała mu wszechstronnego poparcia w czasie jego kolejnych pobytów badawczych we Włoszech, udzielając mu wielokrotnie stypendiów Fundacji z Brzezia Lanckorońskich, rekomendując w watykańskich instytucjach naukowych, w archiwach Neapolu itp. Owocem wcześniejszych poszukiwań była rozprawa habilitacyjna S. Cynarskiego, opublikowana w 1969 r. pt. „Paolo Sarpi i jego związki z Polską”. Ta pionierska na gruncie polskim praca przyniosła rzetelną analizę poglądów weneckiego teoretyka myśli politycznej i przeciwnika ingerencji Kościoła w sprawy państwa Pawła Sarpiego oraz recepcji jego pism w Rzeczypospolitej, rozdartej wówczas konfliktem między skupionym wokół Zygmunta III obozem regalistów a hołdującym zasadom „złotej wolności” stronnictwem magnacko-szlacheckim. Wartość tej pracy opartej na bogatym materiale źródłowym polega przede wszystkim na wskazaniu ścisłych związków między polską a europejską myślą polityczną u progu epoki kontrreformacji.

W latach późniejszych S. Cynarski zajął się epoką Renesansu oraz późnego Średniowiecza. Uczestniczył w pracach nad reedycją *Historii Polski* Jana Długosza oraz recepcją jego dzieła w okresie staropolskim. W podobny nurt badawczy wpisują się jego prace o Grzegorzcu z Sanoka i Mikołaju Koperniku. Ostatnia z wymienionych prac przetłumaczona została na język angielski. Wieloletnie studia, realizowane podczas wyjazdów naukowych do Włoch skupiły się wokół ostatnich lat życia królowej Bony. Prac tych polegających na żmudnych poszukiwaniach archiwalnych, których efektem finalnym miała być monografia tej wielkiej monarchini (kontynuacja niedokończonego dzieła W. Pocięchy) badacz nie ukończył. Ich wyniki opublikowane zostały tylko częściowo.

Niejako na marginesie kwereń związanych z królową Boną, powstała wydana w 1988 r. w serii biograficznej „Ossolineum” monografia Zygmunta Augusta. Łączy ona elementy starannie przygotowanego studium źródłowego z popularyzacją na wysokim poziomie. Procentowały w niej wieloletnie doświadczenia badawcze S. Cynarskiego, pozwalające mu uchwycić w sposób trafny relacje między działalnością wybitnej jednostki a procesem dziejowym i nadać im formę atrakcyjnej narracji. Książka ta jest udanym połączeniem „wie romancee” oraz wprowadzenia w najistotniejsze problemy polityczne, społeczne i kulturalne epoki Odrodzenia. Żywy, miejscami wręcz sensacyjny styl sprawia, że książka ta stanowi pożyteczną lekturę zarówno dla profesjonalistów jak i dla szerszych grup czytelników, którym bliskie są dzieje ojczyzny.

Wiele miesięcy żmudnej pracy spędził S. Cynarski w archiwach krakowskich, gromadząc materiały do pomnikowego wydawnictwa „Spisów urzędników ziemskich w okresie staropolskim”. Wspólnie z A. Falińską-Gradowską wydał w 1990 r. tom dotyczący województwa krakowskiego, w którym opracował okres 1500-1650. Poznanie karier urzędniczych dziesiątków,

a nawet setek rodów szlacheckich uczyniło go znawcą samorządności i parlamentaryzmu polskiego XVI i XVII wieku i zaowocowało w postaci szeregu drobniejszych rozpraw i przyczynków.

Badanie karier urzędniczych szlachty polskiej ułatwiło S. Cynarskiemu napisanie dzieła, które stanowi poniekąd uwieńczenie jego kariery naukowej: monografii rodu Lanckorońskich w okresie staropolskim. Był to zarazem osobisty hołd złożony długoletniej benefaktorce i animatorce jego studiów włoskich – ostatniej z rodu – Karolinie Lanckorońskiej. Dzieło to ukazało się drukiem na krótko przed śmiercią Autora. Jego przygotowanie wymagało wielkiej erudycji, dogłębnej analizy źródeł, przede wszystkim zaś przyswojenia sobie ogromnej literatury przedmiotu obejmującej okres od XIII-XIV wieku, kiedy to zanotowano pierwsze wzmianki o panach z Brzezia (późniejszych Lanckorońskich) aż po kres szlacheckiej Rzeczypospolitej. Przed oczami czytelnika przewija się barwny korowód hetmanów, wojewodów, kasztelanów, biskupów, kanoników, rycerzy kresowych i zwykłych hreczkosiejów, którzy w większości dobrze przysłużyli się ojczyźnie, czy to w ławach sejmowych, czy to w zaciszu skryptoriów, czy na polu walki. Nowoczesna monografia wielkiego rodu szlacheckiego na przestrzeni 5 wieków, opracowana przy uwzględnieniu wszystkich rygorów warsztatu naukowego należy w polskiej historiografii do rzadkości. Jako autor tego typu dzieła należy S. Cynarski do pionierów.

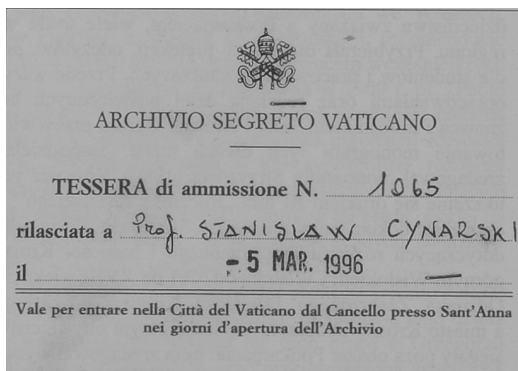
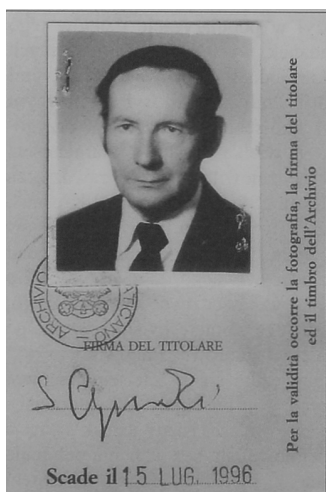
Osobny rozdział w dorobku naukowym S. Cynarskiego stanowią jego prace regionalne. Od dzieciństwa związany z Podkarpaciem, wiele trudu włożył w popularyzację dziejów tego regionu. Przybierała ona formy prelekcji, odczytów, pogadanek, wycieczek organizowanych dla studentów i pracowników naukowych. Przede wszystkim jednak owocowała naukowymi opracowaniami oraz redakcją dzieł poświęconych historii Podkarpacia. Był wytrawnym znawcą i miłośnikiem Jasła i Krosna. Ogrom pracy włożył jako sekretarz redakcji w przygotowanie monografii tych dwóch miast. Samodzielnie, z wielką troską i starannością zredagował monografię Strzyżowa (1980). Również jego pieczołowitej redakcji zawdzięcza ukazanie się drukiem III tom „Rocznika Jasielskiego”, III tom „Studiów z dziejów Krosna”, oraz zbiór dokumentów z II wojny Światowej „Jasło oskarża”. Był autorem licznych artykułów dotyczących rozwoju przestrzennego i ludności Krosna, Jasła, Grybowa i miasteczka nad górnym Wisłokiem i Wisłoką od XVI do XVIII wieku. Nic więc dziwnego, że wyróżniono Go Odznaką Zasłużonego Działacza Kultury za zasługi dla województwa krośnieńskiego, a miasto Krosno obdarzyło Go honorowym obywatelstwem. Jego zainteresowania regionalne sięgały poza obszar Podkarpacia: m.in. zredagował wydawnictwo zbiorowe „Raków ariański”.

Stanisław Cynarski był typem uczonego, który najlepiej czuje się w zaciszu pracowni archiwalnych, sal bibliotecznych i gabinetów seminaryjnych. Nie pociągały Go stanowiska w administracji uniwersyteckiej, funkcje publiczne, pozycje kierownicze. Kiedy jednak sytuacja była trudna, gdy wymagały tego potrzeby środowiska podejmował się bez wahania pełnienie obowiązków organizacyjnych i wywiązywał się z nich z rzetelnym zaangażowaniem i poświęceniem. W latach 1984-1988 sprawował funkcję wicedyrektora Instytutu Historii UJ do spraw dydaktycznych. W latach 1979-1993 kierował z dużą odpowiedzialnością i taktem Zakładem Historii Powszechnej Średniowiecznej w tymże Instytucie. Przez wiele lat redagował serię historyczną Zeszytów Naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego, a w jej obrębie „Studia Italo-Polonica”, „Prace Historyczne” i prace habilitacyjne. Był członkiem kilku komisji senackich, przewodniczącym okręgowych komitetów Olimpiady Historycznej, wielokrotnym egzaminatorem przy rekrutacji na studia.

Należał do licznych towarzystw naukowych, m.in. do Polskiego Towarzystwa Historycznego (w którym był członkiem Zarządu Głównego), Towarzystwa Miłośników Historii i Zabytków Miasta Krakowa, Komisji Odrodzenia i Reformacji PAN. Współpracował z towarzystwami regionalnymi Podkarpacia. Uczestniczył w licznych krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych, wygłaszając referaty m.in. w Wenecji, Udine, Bochum, Wielkim Tarnowie, Wiedniu, Jenie i Wolfenbuttel.

Był też S. Cynarski wytrawnym i cenionym pedagogiem. Jego wykłady wygłaszane nie tylko w Uniwersytecie Jagiellońskim, ale i w Wyższych Szkołach Pedagogicznych Krakowa i Rzeszowa skupiały z reguły grono wiernych słuchaczy. W interesujący sposób prowadził seminaria i proseminaria poświęcone dziejom Odrodzenia, Reformacji i myśli politycznej szlachty polskiej XVI i XVII wieku. W czasie egzaminów stwarzał miłą bezstresową atmosferę, co nie przeszkadzało mu w sposób sprawiedliwy, a nawet surowy oceniać przygotowanie słuchaczy.

Ponadto był S. Cynarski bezkonfliktowym, życzliwym i uczynnym kolegą. Często służył radą i pomocą asystentom i studentom w sposób daleko wykraczający poza zakres jego służbowych obowiązków. Mimo iż nie błyszczał w „salonach” i niewiele czasu poświęcał na życie towarzyskie, posiadał duże poczucie humoru i nieraz zaskakiwał otoczenie oryginalnymi anegdotami lub dobrymi dowcipami zabarwionymi najczęściej subtelną ironią. Jego śmierć 24 listopada 1996 r. przyjęta została ze szczerym smutkiem przez kolegów z Instytutu Historii UJ, licznych uczniów i wychowanków i wszystkich miłośników dziejów Jasła, Krosna, Strzyżowa i szerzej rozumianego regionu podkarpackiego.

Legitymacja watykańskiego archiwum prof. St. Cynarskiego

Prof. dr hab. Stanisław Cynarski (18. 08. 1923 – 24. 11. 1996) – posthumous recollection

Prof. K. Baczkowski introduced recollection of Stanisław Cynarski (1923 – 1966), a historian from Jagiellonian University, which was an expert of Renaissance and Baroque epoches.